

سواد اطلاعاتی و نقش آن در توسعه کشور

دکتر قاسمی: موضوع سواد اطلاعاتی از موضوعاتی است که در چند سال اخیر در کشور ما مورد توجه قرار گرفته است که بخشی از این اقبال و توجه، ناشی از جهت‌گیری‌های جهانی است که ما نیز خواسته و ناخواسته از آن تأثیر می‌پذیریم و همچنین جهت‌گیری‌ها و روندهای حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی کشورمان و ضرورت‌هایی که در محیط‌های مختلف علمی، آموزشی و حرفه‌ای، در خصوص سواد اطلاعاتی وجود دارد. عواملی که در کشورهای توسعه‌یافته باعث ایجاد و گسترش سواد اطلاعاتی می‌شود عبارتند از: سابقه آموزش‌های کتابخانه‌ای و شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه، روند خاص توسعه در کشورهای توسعه‌یافته و نگاه خاصی که آنها به اطلاعات و آموزش دارند، همه اینها دست به دست هم دادند تا مفهوم سواد اطلاعاتی در کشورهای توسعه‌یافته شکل بگیرد. در ایران آن روند وجود ندارد و توسعه‌ای که ما داریم، توسعه خاص کشورهای جهان سوم و همچنین مشکلاتی که در کشور داریم مشکلات خاص کشورهای جهان سوم است؛ بنابراین پرداختن به سواد اطلاعاتی در ایران هم باید سازگار با مشکلات، موضوعات، بسترها و رفتارهای خاص کشورمان باشد به همین دلیل است که نگاه ما به سواد اطلاعاتی باید نگاهی بومی باشد. اما آنچه ضرورت پرداختن به سواد اطلاعاتی را نشان می‌دهد گسترش و نفوذ فن‌آوری اطلاعات در میان قشرهای مختلف جامعه، بخصوص در میان اقشار تحصیل‌کرده و نقشی که فن‌آوری اطلاعات و سواد اطلاعاتی در ارتقاء سطح آموزش و پژوهش می‌تواند داشته باشد. در همین ارتباط نوع نگاهی که در تصمیم‌گیری‌های کلان مملکتی به مقوله اطلاعات و دانش می‌شود، و نمود مشخص آن را در برنامه بیست‌ساله، برنامه‌های چهارساله و در برنامه‌های کلان برخی از وزارتخانه‌ها می‌بینیم

حاضران:

دکتر علی حسین قاسمی
دبیر جلسه و عضو هیأت علمی
دانشگاه تربیت مدرس

دکتر حسن کیانی خوزستانی
عضو هیأت علمی دانشگاه الزهراء

دکتر یزدان منصوریان
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت معلم

میترا سمیعی
دانشجوی دکتری علوم کتابداری و
اطلاع‌رسانی و کارشناس کتابخانه ملی ایران

حمید قاضی‌زاده
دانشجوی دکتری علوم کتابداری و
اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز

دکتر قاسمی:
ویژگی سواد اطلاعاتی ماهیت
ارزیابانه و انتقادی نهفته در
این نوع از سواد است که
نهایتاً به تولید اطلاعات جدید
منجر می شود

که سمت و سوی همه اینها سازگار با جهت گیری جهانی است که ضرورت توجه به سواد اطلاعاتی را بیشتر نشان می دهد. حتماً اطلاع دارید سهم تجارت نرم در دنیا در حال افزایش است و کشورهای توسعه یافته به تدریج به سمت تجارت دانش و تجارت نرم روی می آورند و تجارت و جابه جایی پول و سرمایه در آنجا بیشتر می شود، به تبع آن در برنامه ریزی های کلان ما در سند چشم انداز بیست ساله و در برنامه های توسعه چهارم و البته نوع کمرنگ تر آن در سند توسعه سوم، جهت گیری دانش محوری را در این برنامه ها می بینیم. تأکیدی که مراکز تصمیم گیری کلان کشور بر اجرایی شدن این برنامه ها دارند این نوید را می دهد که ما باید این برنامه ها را پیاده کنیم. پیاده کردن این برنامه ها، دانش محوری در حوزه های مختلف، نقش و سهمی که برای کشور در سطح منطقه و دنیا پیش بینی شده که در رده های بالایی از توسعه قرار دارد، همه اینها ایجاب می کند که نیروی انسانی ما نیرویی باشد که بتواند این برنامه را محقق کند، بتواند با خلاقیت تصمیم گیری کند، راهکار پیدا کند. باتوجه به این مباحث نیروی انسانی که ما در سطوح مختلف مدیریتی، پژوهشی و آموزشی به آنها نیاز داریم افرادی هستند که نیازمند مهارت هایی باشند که این مهارت ها با سواد اطلاعاتی همخوانی و هم پوشانی های زیادی دارد. در این خصوص صحبت های فراوانی وجود دارد، برای استفاده از نظرات سایر اساتیدی که در جلسه حضور دارند درخواست می کنم که بحث در رابطه با پیشینه سواد اطلاعاتی و مباحث دیگری که در ادامه مطرح خواهد شد بحث را ادامه دهند. در ابتدا از سرکار خانم سمیعی درخواست شود در رابطه با پیشینه سواد اطلاعاتی در ایران و جهان و آنچه که باعث طرح این مقوله در دنیا و بعد در کشورمان، ایران شد صحبت بفرمایند.

سمیعی: در رابطه با پیشینه سواد اطلاعاتی بهتر است از اینجا شروع کنم که چرا به سواد اطلاعاتی روی آوردیم، و در پاسخ می توان گفت که به این خاطر است که در عصری زندگی می کنیم که به سمت عصر اطلاعات پیش می رود، در عصر حاضر ما نیاز به اطلاعات بیشتر و تخصصی تر داریم یعنی امروزه بیشتر کارهای ما مبتنی بر اطلاعات است، سازمان ها و مراکز بیشتر به اطلاعات نیاز دارند و به نوعی می توان گفت اطلاعات در عصر حاضر قدرت محسوب می شود و به عنوان کالایی قابل داد و ستد است، هر کسی که اطلاعات بیشتری داشته باشد از دیگران جلوتر است. در صنایع و مراکز مختلف از جمله مراکز اطلاع رسانی هم این نیاز به اطلاعات حس می شود، بنابراین شخصی با سواد اطلاعاتی است که می تواند از این اطلاعات به نحو احسن استفاده کند و پیشرو باشد. اما مسئله اساسی این است که در قرن حاضر، دانش و تخصص لازم است از این لحاظ سواد اطلاعاتی

دکتر قاسمی:

عواملی که در کشورهای توسعه‌یافته باعث ایجاد و گسترش سواد اطلاعاتی می‌شود عبارتند از: سابقه آموزش‌های کتابخانه‌ای و شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه، روند خاص توسعه در کشورهای توسعه‌یافته و نگاه خاصی که آنها به اطلاعات و آموزش دارند

گرفته شود و در تمامی مراحل مدل نهایی، فرآیند ارزیابی وجود داشته باشد. در ایران اولین جایی که سواد اطلاعاتی را به طور عملی به کار برد، کتابخانه آستان قدس رضوی است که در ابتدا به صورت تئوری و عملی و سپس به صورت اینترنتی به آموزش کتابخانه‌ای پرداخت. بعد از آن بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی از جمله صنعتی شریف و پلی‌تکنیک این کارها را انجام دادند. پیشنهاد می‌کنم آموزش سواد اطلاعاتی به عنوان یک درس در دانشگاه‌ها و حتی در مدارس جزء دروس اصلی در نظر گرفته شود، در بررسی مدل‌ها مشاهده کردم که در بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی و آموزشگاهی، درسی با عنوان شیوه‌های اطلاع‌یابی یا مهارت‌های جستجو و یا سواد اطلاعاتی گنجانده شده بود. آقای قاسمی جزء کسانی هستند که در این زمینه کار کرده‌اند، بعد از برخی کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابخانه آستان قدس رضوی ایشان در خصوص سواد اطلاعاتی مطالعاتی انجام دادند و استانداردهایی را با توجه به وضعیت کشورمان تدوین کردند. به نظر من بهتر است یک همکاری بین انجمن کتابداری و مؤسسه استانداردها و حتی کتابخانه ملی وجود داشته باشد و استانداردهایی با توجه به شرایط ایران طراحی شود.

دکتر قاسمی: در مورد سواد اطلاعاتی می‌توان نکاتی را به فرمایشات خانم سمیعی اضافه کرد. نکته مهم و چشم‌گیر در این رابطه، پراکندگی اقداماتی است که در این حوزه در کشور ما وجود دارد. ویژگی سواد اطلاعاتی یعنی آن چیزی که سواد اطلاعاتی را از آموزش‌های کتابداری و کتابخانه‌ای همچنین شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه متمایز می‌کند ماهیت ارزیابانه و انتقادی نهفته در این نوع از سواد است که نهایتاً به تولید اطلاعات جدید منجر می‌شود. آنچه که در کشورهای توسعه‌یافته منجر به شکل‌گیری مفهوم سواد اطلاعاتی شد، آموزش‌های کتابخانه‌ای بود؛ اما اگر قرار باشد مفهوم سواد اطلاعاتی صرفاً محدود و مقید به آموزش‌های کتابخانه‌ای باشد نیازی به تعریف جدیدی از سواد اطلاعاتی نبود. بر همین مبنا وجه ارزیابی اطلاعات که نهایتاً در خدمت تولید اطلاعات جدید است شاید وجه بارز و مشخصه سواد اطلاعاتی باشد، اما متأسفانه اثری این ویژگی در اقداماتی که در کشور ما صورت می‌گیرد، مشاهده نمی‌شود؛ به عبارتی دانشگاه‌های مختلفی به موضوع سواد اطلاعاتی، ارائه آموزش‌های سواد اطلاعاتی و تحقیق در این حوزه اقدام کرده‌اند اما نمی‌توان ردی از آنها در دنیای اینترنت پیدا کرد. اگر در موتور جستجوی گوگل جستجو کنید و واژه سواد اطلاعاتی را با نام کشورهای مختلف همراه کنید، یافته‌هایی

وسایله‌ای است برای تشریح نظرات شخصی، طرح مباحث و تبادل نظر در حوزه‌های مختلف علمی است و به نوعی وسیله‌ای برای یافتن اطلاعات مفیدتر است. به طور کلی سواد اطلاعاتی مجموعه‌ای از مهارت‌ها است که برای به کار بستن آنها نیاز به توان اجرایی داریم، مهارت‌هایی از جمله شناسایی نیاز اطلاعاتی، دانستن چگونگی دستیابی به اطلاعات، درک چگونگی ارزیابی اطلاعات، و این که چگونه این اطلاعات را ترکیب و سازماندهی کنیم؛ انتقال دهیم. با توجه به توسعه رایانه‌ها و ICT در جهان و بهره‌گیری روز افزون از آن باعث می‌شود، دانش یا سواد دیگری مطرح شود با عنوان سواد رایانه‌ای یا سواد دیجیتالی. سواد دیجیتالی هم توان ارزیابی اطلاعات در سراسر طیف رسانه‌ها را دارد، یعنی تشخیص زمانی نیاز به اطلاعات، مکان‌یابی و ترکیب و استفاده بهینه از اطلاعات و به نوعی آگاهی استفاده از شبکه‌های اطلاعاتی، منابع الکترونیکی را داشته باشیم. اما در ارتباط با پیشینه آن باید بگوییم که نخستین بار در جهان شخصی به نام زورفکوفسکی در سال ۱۹۷۴ عبارت سواد اطلاعاتی را مطرح کرد، به تشریح خدمات اطلاع‌رسانی پرداخت و میان فعالیت‌های کتابخانه‌ای و فعالیت‌های اطلاع‌رسانی ارتباط برقرار کرد. بعد از آن افراد دیگری به بحث سواد اطلاعاتی پرداختند. در سال ۱۹۸۲ انجمن صنعت اطلاعات، سواد اطلاعاتی را به عنوان یک گپ مطرح کرد و گفت متخصصین اطلاع‌رسانی کسانی هستند که باید بدانند چگونه و کجا از اطلاعات استفاده کنند. همینطور افراد مختلفی نیز سواد اطلاعاتی را مطرح کردند تا این که در سال ۱۹۹۲ دوئل شخص با سواد اطلاعاتی را اینگونه مطرح کرد «کسی که نیاز اطلاعاتی را تشخیص دهد، بتواند سوالات را بر اساس نیازهای اطلاعاتی مطرح کند و منابع اطلاعاتی را شناسایی کرده و راهبردهای موفق جستجو را توسعه دهد و در نهایت بتواند اطلاعات را ارزیابی کند». طبق مطالعه‌ها و بررسی‌هایی که انجام دادم، کشورهای توسعه یافته اولین کشورهایی بودند که به توسعه سواد اطلاعاتی پرداختند از جمله این کشورها کشور آمریکا بود و یکی از مدل‌هایی که در این کشور و در کتابخانه‌های دانشگاهی آن مطرح است، مدل Big6 است که شش مهارت را بررسی کرده است. این مهارت‌ها عبارتند از: تعریف مسئله و شناسایی نیاز اطلاعاتی، استراتژی جستجوی اطلاعاتی، مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات، استفاده از اطلاعات، ترکیب و ارزیابی آنها، من مدل‌های بسیاری را بررسی کردم که بیشتر آنها شبیه فرآیند پژوهش بودند. پیشنهاد می‌کنم برای توسعه، همه مدل‌های موجود بررسی شوند و در نهایت یک مدل نهایی در نظر

قاضی زاده:

امروزه نمی‌توان کشورها را به کشورهای پیشرفته، در حال رشد و جهان سوم تقسیم‌بندی کرد، بلکه باید به دو دسته کشورهای سریع و کشورهای کند دسته‌بندی کرد

باشد آن گاه دانشجوی ما باید دانشجویی باشد با مهارت‌های سواد اطلاعاتی. همچنین قصد داریم تعاملی بین کتابداران دانشگاهی و اعضای هیئت علمی به وجود بیاوریم تا بتوانند در توسعه منابع درسی نقش ایفا کنند. این کار هم‌اکنون در دنیا انجام می‌شود، یعنی وقتی که یک برنامه درسی نوشته می‌شود از کتابداران با رویکرد سواد اطلاعاتی مشورت می‌خواهند. در خصوص فعالیت‌های پژوهش در این زمینه سواد اطلاعاتی ما دانشجویان علاقه‌مند را به پژوهش در این حوزه تشویق می‌کنیم. در حال حاضر پایان‌نامه‌های بسیار کمی در این خصوص کار شده است، تعداد معدودی پایان‌نامه کارشناسی ارشد انجام شده، ولی زمینه‌های بسیاری برای کار کردن در این موضوع وجود دارد. از مهمترین آنها می‌توان به پایان‌نامه دکتری آقای قاسمی اشاره کرد که در این زمینه کار شده است. ما سعی می‌کنیم که پایان‌نامه‌ها را به این سمت هدایت کنیم. در زمینه تولید اطلاعات به زبان فارسی در زمینه سواد اطلاعاتی زمینه‌های بسیاری برای تحقیق وجود دارد. متأسفانه تعداد مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران بسیار کم هستند و انجمن در صدد ایجاد یک مجله تخصصی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی است و تلاش می‌کند، مقالاتی در زمینه سواد اطلاعاتی به چاپ برساند. جالب است بدانید که مجله‌ای برخط تحت عنوان سواد اطلاعاتی در انگلیس بنام General In-formation Literacy چاپ می‌شود و هم‌اکنون استاد راهنمای من خانم شیلا وبر سردبیر آن هستند. همانطور که آقای قاسمی اشاره فرمودند انجمن‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در دنیا متولی تدوین استانداردهای سواد اطلاعاتی بودند و از استانداردهای موجود می‌توان به استاندارد اسکافل، استاندارد که سیلیپ آن را در سال ۱۹۹۹ تهیه کرد، اشاره کرد. بنابراین در زمینه تولید دانش و اطلاعات به زبان فارسی در زمینه سواد اطلاعاتی هم قصد انجام کارهایی داریم. خوشبختانه در سال ۱۳۸۳ اولین همایش تخصصی در مورد سواد اطلاعاتی در آستان قدس رضوی برگزار شد که در این زمینه نقطه عطفی بود که مجموعه مقالات آن در دسترس است. کسانی که مایلند از سابقه سواد اطلاعاتی در ایران آگاه شوند، باید به آن مجموعه مقالات مراجعه کنند. ما امیدواریم که این همایش اولین و آخرین همایش در زمینه سواد اطلاعاتی در ایران نباشد.

دکتر قاسمی: در رابطه با سواد اطلاعاتی نکته‌ای را یادآوری می‌کنم، سواد اطلاعاتی بیشتر یک مهارت و توانایی است و برنامه‌هایی که برای ایجاد آن در یادگیرندگان پیش‌بینی می‌شود باید به گونه‌ای باشد

که با نام کشور ایران خواهید داشت، بسیار کم هستند. شاید تصور شود زبان آنها انگلیسی است و زبان ما فارسی است، اگر این جستجو را با نام کشورهای انجام دهید که زبان آنها انگلیسی نیست، کشورهایی مانند چین، ژاپن، فرانسه، آلمان، مصر و کشورهای دیگر، مسلماً نتایج به دست آمده جالب خواهد بود. نتایج موجب طرح این سؤال می‌شود که چه ضرورتی موجب می‌شود ما به سمت سواد اطلاعاتی پیش رویم. ما از نفوذ فناوری در کشور خیر داریم، تعداد کامپیوتر در کشور ما دو برابر ترکیه است با جمعیتی تقریباً برابر، اما سرانه تولید ناخالص ما تقریباً نصف آنها است، دلیل آن چیست؟ تمامی شاخص‌هایی که در این رابطه می‌توانند مورد بررسی قرار گیرند، با تولید اطلاعات و تولید دانش ارتباط دارند، منتهی شرایط اجتماعی ما ایجاب می‌کند که برنامه‌های خاصی اجرا شود. پیشینه سواد اطلاعاتی در دنیا نشان می‌دهد که کتابداران و اطلاع‌رسانان بیش از تمام حرفه‌ها به این حوزه پرداخته‌اند. در ادامه از آقای دکتر منصوریان درخواست می‌کنیم در رابطه با توسعه سواد اطلاعاتی در کشورمان ایران و برنامه‌هایی که می‌توان ارائه داد، صحبت کنند.

دکتر منصوریان: ما در انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی، سواد اطلاعاتی را به عنوان یکی از گزینه‌های اصلی و مهم پیش رو داریم و هیئت مدیره جدید هم به این مسئله توجه خاصی دارند. ما در هر یک از کمیته‌ها تلاش می‌کنیم تا در این زمینه کارهایی را انجام دهیم به ویژه در کمیته پژوهش که شخصاً مسئولیت این کمیته را دارم و همچنین کمیته آموزش در این زمینه توسعه سواد اطلاعاتی دارد. ما در این زمینه دو رویکرد داریم، یکی آموزش سواد اطلاعاتی و دیگری پژوهش در این خصوص. فکر می‌کنم در هر دو مورد کارهای بسیاری در انجمن بتوانیم انجام دهیم. برای آموزش سواد اطلاعاتی، قصد داریم کارگاه‌های آموزشی را در طول سال و سال آینده برگزار کنیم؛ در آن کارگاه‌ها، گروه‌های مختلفی از جمله کتابداران و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و همچنین دانشجویان تحصیلات تکمیلی را دعوت کنیم. در این کارگاه‌ها سعی خواهد شد که به اهمیت سواد اطلاعاتی، مؤلفه‌های اصلی آن و چگونگی توسعه سواد اطلاعاتی در آموزش کشور بپردازیم. در مورد آموزش سواد اطلاعاتی، انجمن در حال تهیه طرحی است که طی آن درسی دو واحدی به نام سواد اطلاعاتی در سرفصل‌های دروس دانشگاه‌ها گنجانده می‌شود و این طرح به وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری پیشنهاد خواهد شد؛ فکر می‌کنم اگر آموزش ما پژوهش‌مدار باشد یعنی مبتنی بر پژوهش

سمیعی:

نخستین بار در جهان شخصی به نام زورفکوفسکی در سال ۱۹۷۴ عبارت سواد اطلاعاتی را مطرح کرد، به تشریح خدمات اطلاع‌رسانی پرداخت و میان فعالیت‌های کتابخانه‌ای و فعالیت‌های اطلاع‌رسانی ارتباط برقرار کرد

اطلاعاتی است که مسئله جدیدی نیست ولی به صورت نهفته باقی مانده بود و به آن توجهی نمی‌شد. تجارب آموزش و پرورش نشان می‌دهد که دانش‌آموزان به دلایل فرهنگی با کتاب و کتابخانه بیگانه هستند. خانواده به عنوان اولین مربیان دانش‌آموزان به مسئله عادت به مطالعه و سواد اطلاعاتی فرزندان و شیوه استفاده از کتاب توجه کمتر می‌کنند. کودکان با همان ایده وارد دبستان می‌شوند و با مربیان خسته‌ای که آنها نیز با این مسائل آشنا نیستند مواجه می‌شوند، چشم به آینده و دوره راهنمایی می‌دوزیم، در دوره راهنمایی اتاقی در مدرسه بنام کتابخانه یا نوارخانه داریم که معمولاً ساعات به خصوصی درب آن باز است و گاهی حتی کلید آن در اختیار بابای مدرسه است که اگر اراده کند و در دسترس باشد این کتابخانه در دسترس دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. زمان تحصیل خود را به یاد می‌آورم که کتابخانه مدرسه ما عبارت از یک گنجه نقره‌ای فلزی کهنه بود که کتاب‌ها را با فشار در آن قرار داده بودند و کسی جرأت نداشت بگوید من کتاب می‌خواهم. من در سن دوازده سالگی از کتابخانه عمومی استفاده می‌کردم و تا قبل از آن فکر می‌کردم کسانی که در کتابخانه عمومی به کتاب‌های خیلی قشور مراجعه می‌کنند دانشمند هستند و همیشه در این تصور بودم که یکی از آن کتاب‌ها را از کتابدار بگیرم. اما هم‌اکنون متوجه شدم که آنها دانشمند نبودند و آن کتاب‌های قشور عبارت بودند از دایرةالمعارف‌ها و واژه‌نامه‌های چهار و پنج جلدی. با این نگرش که شاید در دبیرستان با شیوه استفاده از منابع آشنا شویم وارد دبیرستان شدیم ولی متأسفانه در دبیرستان هم مطالب جدیدتری نسبت به مقطع راهنمایی وجود نداشت؛ تنها امید ما دانشگاه بود. متأسفانه در دانشگاه استاد و دانشجو قدم در تاریکی می‌گذارند و درصد قابل توجهی از دانشجویان حتی در دانشگاه هم متوجه برگردان و خاصیت آن و جستجوی رایانه‌ای نیستند؛ زمانی که با کتابدارن خسته ما مواجه می‌شوند که در اولین برخورد به برگردان اشاره می‌کنند که به آن مراجعه کن، دانشجو مراجعه می‌کند ولی نمی‌داند چگونه از برگردان استفاده کند، بدون دسترسی به منابع مورد نیاز از کتابدار یک تشکر مصنوعی می‌کند و از کتابخانه خارج می‌شود. در حال حاضر در دانشگاه‌ها و در رشته‌های زبان و ادبیات فارسی، علوم تربیتی و زیست‌شناسی، دو واحد درسی به نام آشنایی با اصول کتابداری گنجانده شده است. آقای دکتر قاسمی اشاره فرمودند که مفهوم آشنایی با اصول کتابداری و شیوه استفاده از کتابخانه با مفهوم سواد اطلاعاتی متفاوت است، بنده هم این را تایید می‌کنم. ولی این درس خود می‌تواند سواد اطلاعاتی خوبی به دانشجویان ارائه دهد.

که افراد بتوانند بر اساس تعاریف سواد اطلاعاتی، مهارت‌های آن را به کار برده و از خود نشان دهند. نامه‌ای را از یک کتابدار آمریکایی می‌خواندم که از ایشان سوال شده بود آیا شما در کلاس‌های تدریس سواد اطلاعاتی خود تجربه کار با دانشجویان خارجی را داشته‌اید؟ ایشان نکته جالبی را مطرح کرده بودند و آن این که، دانشجویان کشورهای جهان سوم بیش از آن که به دنبال یافتن اطلاعات به منظور پاسخگویی به سؤالات خود باشند به دنبال گردآوری اطلاعات و حفظ آنها هستند، در حالی که دانشجویان آمریکایی مسئله محور بوده و به دنبال پاسخ برای سوال و مسئله خود هستند. این رفتار دلایل مختلف و نمودهای متفاوتی هم در رویکرد خدمات کتابخانه‌ای، اقدامات مختلف در حوزه پژوهش و آموزش دارد با این مقدمه از جناب آقای دکتر کیانی خواهش می‌کنم در مورد تجربه کشورهای همسایه در خصوص آموزش‌های سواد اطلاعاتی صحبت بفرمایند.

دکتر کیانی: بحث سواد اطلاعاتی و نقش آن در توسعه کشور تقریباً بر تمام پویندگان علم و دانش روشن است. من در ابتدا می‌خواهم اشاره‌ای به کشور خودمان داشته باشم تا از وضعیت داخل کشور اطلاع یابیم. ما در مورد بسیاری از مسائل اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی فاصله پنجاه ساله با غرب و فاصله کمتری با کشورهای همسایه خود داریم. مطالعات من در این زمینه نشان می‌دهد که متأسفانه ما از بسیاری از کشورهای همسایه خود هم عقب هستیم به دلیل این که مفهوم سواد اطلاعاتی هنوز برای مسئولان برنامه‌ریزی آموزشی کشور جا نیفتاده است. شخصاً به عنوان کسی که نزدیک ۱۵ سال است که به تدریس شیوه‌های استفاده از کتابخانه به دانشجویان غیرکتابداری می‌پردازم با آمارهای به دست آمده و همچنین در پایان‌نامه‌ای که با یکی از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی به اتمام رساندیم، به این نتیجه رسیدیم که تا زمانی که تعریف استاندارد از سواد اطلاعاتی در ایران نشده، نمی‌توانیم معضلات و مشکلات آن را بیابیم. در جایی خواندم، در برنامه توسعه چهارم کشور، یکی از اهداف بلندمدت برنامه توسعه، توسعه سواد اطلاعاتی است، ولی بدون این که اشاره‌ای به مفهوم سواد اطلاعاتی و هدف آن شده باشد. ما در رابطه با سواد از سواد خواندن و نوشتن شروع می‌کنیم که این توانایی در ۷۰ درصد جمعیت جامعه ما وجود دارد، سواد دوم، سواد رایانه‌ای است که خوشبختانه با وجود فاصله در این زمینه قدم‌هایی مثبت برداشته شده است و بسیاری از پیشرفت‌هایی که در زمینه توسعه آموزش در مدارس مشاهده می‌شود ناشی از این نگرش است. سومین سواد، سواد

شریعتمداری در دانشگاه تربیت معلم داشتیم با ایشان مطرح کردم، که چرا در ستاد انقلاب فرهنگی بحث جدی در این خصوص نمی‌شود، اگر برای دانشجویان و به خصوص دانشجویان ورودی جدید تور آموزشی کتابداری نمی‌گذارند، حداقل یک درس دو واحدی باید داشته باشند. در اولین ترمی که در دانشگاه علوم پزشکی ایران کارشناسی ارشد خود را شروع کردم همراه با دانشجویان پزشکی برای ما هم درسی گذاشتند به نام ترمینولوژی پزشکی، در این درس با اصطلاحات پزشکی آشنا شدیم. هدف این بود که ما هم با زبان پزشکان در کتابخانه دانشگاه علوم پزشکی آشنا شویم و بتوانیم با آنها هم‌صحبت شویم. اما متأسفانه دانشجویان فنی و مهندسی، ادبیات و پزشکی با اصطلاحات سواد اطلاعاتی آشنایی ندارند و زمانی متوجه آن می‌شوند که مدرک کارشناسی خود را دریافت کرده و از دانشگاه خارج می‌شوند. اولین کنفرانسی که در ایران در مورد سواد اطلاعاتی در مشهد داشتیم و خوشبختانه مقالات بسیار خوبی هم در آنجا مطرح شد، اگر پیشنهادات هر یک از این مقالات از سال ۱۳۸۳ تا به امروز مورد توجه مسئولان قرار می‌گرفت ما با سربلندی بیشتری می‌توانستیم صحبت کنیم. در این زمینه در ایران مشکلات ساختاری و مشکلات زیربنایی زیادی وجود دارد. از مشکلات ساختاری می‌توان به جایگاه آموزش و آشنایی با اصول کتابداری همچنین آشنایی با شیوه‌های اطلاع‌یابی در مدارس و دانشگاه‌ها نام برد؛ از مشکلات فرهنگی می‌توان به نبود عادت به مطالعه در خانواده‌ها اشاره کرد. من معتقدم تا این مشکل فرهنگی ما حل نشود ما نمی‌توانیم از آموزش عالی بخواهیم که در دانشگاه‌ها دانشجویان را با سواد اطلاعاتی آشنا کنند.

اخیراً در سمیناری در ترکیه حضور داشتیم؛ در مدت اقامت خود سعی کردم از کتابخانه‌های ترکیه بازدید داشته باشم. ترکیه با وجود این که از نظر تک‌محصولی بودن در کشورهای منطقه از ایران تک‌محصولی‌تر است، اما در زمینه سواد اطلاعاتی مطالعاتی انجام داده بودند و آن را به عنوان درسی در دوره دبیرستان گنجانده بودند تا دانشجویی که وارد دانشگاه می‌شود قبلاً با این مفهوم آشنا شده باشد. همچنین با مطالعه در آموزش عالی مالزی متوجه شدم که در تمام دانشگاه‌ها برای تمامی رشته‌ها این درس دو واحدی تدریس می‌شود. چرا ما تصور می‌کنیم دانشجوی علوم تربیتی و ادبیات نیاز به درس سواد اطلاعاتی دارد ولی دانشجوی پزشکی ندارد مگر دانشجوی پزشکی ما در همان دبیرستانی که دانشجوی علوم تربیتی فارغ‌التحصیل شده تحصیل نکرده است، چرا دانشجوی شیمی نیاز دارد ولی دانشجوی زمین‌شناسی نیازی ندارد. اینها برداشتهایی هستند که باید در برنامه‌ریزی‌های آموزشی به صورت کلان به آن پرداخته شود. در رابطه با دانشگاه هاروارد آمریکا که در ایفای ۲۰۰۱ بازدیدی از آنجا داشتیم، دانشجویان دانشگاه هاروارد قبل از این که وارد درس‌های دانشگاهی خود شوند از آنها تستی گرفته می‌شود بنام‌های علوم اطلاع‌رسانی^۱ و سواد اطلاعاتی^۲ تا مشخص شود ملاک آنها برای انتخاب دانشگاه هاروارد آگاهانه بوده یا غیرآگاهانه و چقدر با طرز استفاده از منابع آشنا هستند. آقای دکتر منصوریان مطرح کردند که انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی درصد است پیشنهاد گنجانیدن یک درس دو واحدی را در مدارس و یا دانشگاه‌های کشور به وزارت علوم پیشنهاد بکند. این پیشنهادی بود که من دو ماه پیش طی جلسه‌ای که با جناب آقای دکتر

دکتر منصوریان:

اگر آموزش ما پژوهش مدار باشد یعنی مبتنی بر پژوهش، آن گاه دانشجوی ما باید دانشجویی باشد با مهارت‌های سواد اطلاعاتی

ندارند». در مورد خلاقیت به کارگیری اطلاعات، فرد می‌تواند با استفاده از اندوخته‌های پیشین خود با بهره‌گیری از اطلاعات جدید، بر اطلاعات پیشین خود بیافزاید و یک ایده جدید خلق کند مدتی که به تدریس در دانشگاه‌های مختلف و برگزاری کارگاه‌های آموزشی در این خصوص می‌پرداختم، به اینکه تا چه حد دانشجویان و عموم مردم دارای سواد اطلاعاتی هستند، توجه می‌کردم. در شهرستان کرج کلیه معلمان و بازرسان آموزش و پرورش منطقه گرد هم آمده بودند تا کارگاهی در خصوص آشنایی با کتابخانه برای آنها برگزار شود، نکته جالب توجه این کارگاه این بود که همگی آنها متفق‌القول بودند که کتابدار کتابخانه‌های مدارس کسی است که از کار افتاده و یا دارای ضعف جسمانی باشد به طور کلی کارآیی لازم در حوزه آموزش را نداشته باشد. وقتی چنین تصویری بر آموزش و پرورش حاکم است، رشد سواد اطلاعاتی از مدارس عملاً محو می‌شود. من چندین دوره آموزشی روش تحقیق، برای سرپرستان بانک‌ها برگزار کردم که همه آنها سرپرستان مناطق و کارشناسان ارشد بانکی کشور بودند ولی با اصول بازیابی اطلاعات از یک پایگاه اطلاعاتی آشنایی لازم را نداشتند و تصور یک پایگاه اطلاعاتی برای آنها مشکل بود چه بسا که بخواهند در یک پایگاه اطلاعاتی کار کرده و اطلاعات لازم را کسب کنند. امروزه منابع از حالت خاص چاپی تبدیل به منابع چندرسانه‌ای شده و دسترسی به این منابع چند رسانه‌ای مهارت‌هایی را می‌طلبد که یادگیری این مهارت‌ها برای همه مردم الزامی است. این نکته را نباید فراموش شود که ما در جامعه اطلاعاتی زندگی می‌کنیم و اطلاعات اطراف ما را محصور کرده، و ما ناچاریم با اطلاعات سر و کار داشته باشیم. در دانشگاه‌ها باید به سه استاندارد سواد اطلاعاتی توجه داشت، دسترسی به اطلاعات از طریق کتابخانه در کنار اطلاعاتی که استاد ارائه می‌دهد، دوم ارزیابی منابع و تفکر انتقادی سوم خلاقیت و به کارگیری ایده‌های جدید است. در مدارس و دانشگاه‌های ما کار کتابخانه رساندن اطلاعات محسوب می‌شود. در مورد خلاقیت می‌توان گفت که امروزه در برخی از دانشگاه‌ها واحدهای درسی بنام کارآفرینی طراحی شده، کارآفرینی یعنی این که در دانشجو خلاقیت ایجاد شود تا کارآفرین باشد. در زمینه کارآفرینی یا همان تفکر خلاق هرچند در حد محدود اقداماتی صورت گرفته ولی در مورد ارزشیابی، تفکر انتقادی و تشخیص صحت و سقم این اطلاعات از چه کسی می‌توان کمک گرفت؛ اینها اصول و راه‌کارهایی هستند که تمامی جامعه باید با آنها آشنا باشند تا بتوانند در زمینه کار خود پیشرفت کنند و حیطة‌ای از سواد اطلاعاتی را نیز داشته باشند.

دکتر قاسمی: من اجازه می‌خواهم که نکته کلیدی بیانات دکتر کیانی را، ضرورت نگاه کلان به سواد اطلاعاتی در امر توسعه عنوان کنم. یعنی بدون نگاه کلان، جامع و همه‌جانبه به سواد اطلاعاتی راه به جایی نخواهیم برد و در چنبره‌ای از مشکلات گرفتار می‌شویم و آنچه که گرفتاری‌ها را تشدید می‌کند مشکلاتی است که تحت عنوان مشکلات ساختاری، زیربنایی، فرهنگی و آموزشی به آنها اشاره شد. در همین ارتباط از آقای قاضی‌زاده درخواست می‌کنم، نظر خود را در خصوص مشکلات و موانع پیشبرد و توسعه سواد اطلاعاتی در کشورمان بیان کنند.

قاضی‌زاده: یونسکو در دهه‌های پیشین معتقد بود که باسواد کسی است که خواندن و نوشتن بلد باشد، این رشد ادامه پیدا کرد و با ظهور رایانه‌ها معنی سواد دچار تغییر و تحول شد و کسانی که کار با رایانه را بلد بودند با سواد محسوب می‌شدند، در دنیای امروز با ظهور چندرسانه‌ای‌ها مانند وب، اینترنت و دیگر رسانه‌های قابل دسترس، سواد تعریف دیگری یافت و با مفهوم سواد اطلاعاتی مطرح شد. خانم دکتر اصلانی در مقاله‌ای بیان کردند که امروزه نمی‌توان کشورها را به کشورهای پیشرفته، در حال رشد و جهان سوم تقسیم‌بندی کرد، بلکه باید به دو دسته کشورهای سریع و کشورهای کند دسته‌بندی کرد. کشورهای سریع کشورهایی هستند که با آخرین پیشرفت‌های فناوری همسو شده‌اند و کشورهای کند کشورهایی که با این ابزارها و فناوری‌های نوین بیگانه هستند. با ظهور جامعه اطلاعاتی، امروزه ما مجبوریم از اطلاعات استفاده کنیم، در گذشته برای دسترسی به منابع چاپی احتیاجی به آموزش‌های خاصی وجود نداشت، فرد به کتابخانه مراجعه می‌کرد و کتاب مورد نظر را با استفاده از برگه‌دان‌ها جستجو و دریافت می‌کرد؛ اما امروزه با ظهور و رشد رسانه‌های الکترونیکی آشنایی با این ابزارها و رسانه‌ها ضروری است اینجا است که سواد اطلاعاتی کارایی بیشتری پیدا می‌کند و برای کاربر مفید واقع شود. جمع بندی تعاریفی که از سواد اطلاعاتی شده را می‌توان اینگونه بیان کرد که سواد اطلاعاتی:

۱. دسترسی به منابع
  ۲. ارزیابی منابع
  ۳. خلاقیت به کارگیری منابع و روش‌هایی جهت حرکت به جلو
- دکتر قاسمی طی تحقیقی مطرح کردند که « دانشجویان فقط از نحوه دسترسی به منابع اطلاع دارند و در مورد کاربرد آن برای اطلاعاتی

دکتر منصوریان:

ما باید دانش آموز و دانشجو را تشویق کنیم که در جستجوی اطلاعات باشد و بتواند آن را به شکلی نقادانه تفکیک، ارزیابی و در نهایت استفاده کند

کودکان تهیه شده، همچنین به مربی آموزشی و پرورشی در مدرسه ارجاع می‌دهند و این احساس را در کودک ایجاد می‌کنند که آنچه را که نمی‌دانی بپرس و جستجو کن، نقش بزرگی در ایجاد شناخت در کودکان خواهد داشت. اما در تقسیم‌بندی خانواده‌ها، هر خانواده‌ای نمی‌تواند این نقش را داشته باشد، خانواده باید در درجه اول سواد خواندن و نوشتن داشته باشد و بعد سواد اطلاعاتی آن در حدی باشد که بتواند الگوی مناسبی برای کودک و نوجوان خود باشد. دومین قشری که می‌تواند در گسترش سواد اطلاعاتی در جامعه به ما کمک کنند، مربیان مدارس و اولیای آموزش و پرورش و معلمان هستند. طی مطالعه‌ای که درباره کشور مالزی داشتم متوجه شدم که در ساعاتی از هفته دانش‌آموزان را به کتابخانه می‌برند و مطالعه آنها حتماً باید در محیط کتابخانه صورت گیرد. آنها باید در هفته چند ساعت در نزدیک‌ترین کتابخانه عمومی مدرسه مطالعه کنند و خلاصه کتاب را بنویسند. در کشور ما هم مدارس نقش مهمی ایفا می‌کنند و لازمه آن در درجه اول این است که آموزش و پرورش تعریفی را که برای انتصاب کتابدار برای مدارس دارد، تغییر دهد. ما از معاون وزیر آموزش و پرورش سوال کردیم که چرا مدارس ما پست کتابدار ندارند، پاسخی که ایشان دادند بسیار ناامیدکننده بود. ایشان فرمودند طبق تعریف، به مدرسه‌ای پست کتابداری اختصاص داده می‌شود که حداقل دارای پنج هزار جلد کتاب باشد، تا کتابداری بتواند حقوق ثابت از آموزش و پرورش دریافت کند. باید موجودی مدارس را به پنج هزار جلد کتاب برسانیم تا پست کتابدار داشته باشند، کتابدار درب کتابخانه را همیشه به روی دانش‌آموزان باز کند، زنگ کتابخوانی برای آنها بگذارد و آنها را با شیوه‌های استفاده از اطلاعات و منابع مرجع آشنا کند و این به سادگی امکان‌پذیر نیست. سومین دسته‌ای که می‌تواند کمک کنند، کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها هستند. کتابداران در دانشگاه آموزش می‌بینند، اگر آنها با کودکان و کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان و همچنین با کتابخانه‌های مدارس مانوس‌تر باشند و این مسائل به آنها آموزش داده شوند، می‌توان انتظار داشت که دانش‌آموزی که وارد دوره دبیرستان و پیش‌دانشگاهی می‌شود نگرش صحیحی نسبت به شیوه استفاده از منابع و اطلاع‌یابی داشته باشد. متأسفانه بحث رفتار اطلاع‌یابی در مورد دانشجویان، اساتید و کارشناسان پیاده می‌شوند و با وجود ضرورت مسئله کمتر پایان‌نامه‌ای به چشم می‌خورد که رفتارهای اطلاع‌یابی در طبقه دانش‌آموزان را بررسی کنند و بالاخره طبقه چهارمی که می‌تواند در این زمینه کمک کنند مربیان دانشگاه‌ها هستند. هنگامی که، از والدین، معلمان مدرسه و از

دکتر قاسمی: از صحبت‌های حاضران می‌توان نتیجه گرفت که درخصوص ضرورت توسعه سواد اطلاعاتی تردیدی نیست، اما حرکت در یک مسیر نیاز به چراغ و دارد و در این حوزه نقشه و چراغ راه، استاندارد است که مشخص می‌کند چه اهدافی از آموزش سواد اطلاعاتی در نظر است تا و مسیر و را در مقاطع مختلف روشن سازد. در کشورهای توسعه‌یافته به خصوص در کشورهای که به تدوین استاندارد سواد اطلاعاتی پرداخته‌اند مانند آمریکا و استرالیا و همچنین کشورهای دیگری که به تدوین مدل سواد اطلاعاتی پرداخته‌اند از جمله مدل اسکال و مدل Big6 و مدل‌های دیگری که به طور پراکنده دانشگاه‌های مختلف تدوین کرده‌اند، از استانداردهایی در سطوح مختلف استفاده شده است. در این کشورها از سطوح پیش دبستانی استاندارد سواد اطلاعاتی مشخص تا تحصیلات تکمیلی، اما در کشور ما چنین چیزی وجود ندارد. تدوین استاندارد کار یک نفر نیست، حتی در آمریکا هم حدود پانزده سال طول کشید تا توانستند استاندارد سواد اطلاعاتی را تدوین کنند. درخصوص ضرورت و انتخاب آموزش سواد اطلاعاتی چاره‌ای نداریم جز اینکه در این راه قدم برداریم. صحبت از جامعه اطلاعاتی شد، عنوان گزارش سال ۲۰۰۵ یونسکو به سوی جامعه دانش‌محور بود و این به آن معنا است که در راه رسیدن به جامعه دانش‌محور، جامعه اطلاعاتی به تدریج به فراموشی سپرده شده و معیارهای آن پشت سر گذاشته می‌شود. ما هم ناچار هستیم که آن نقشه و مسیر را ادامه دهیم. صحبت خود را کوتاه می‌کنم و از اساتید محترم درخواست می‌کنم با توجه به مباحثی که مطرح شد در باب ضرورت سواد اطلاعاتی، شیوه‌های کاربرد سواد اطلاعاتی، استانداردهای سواد اطلاعاتی و مشکلات آن و پیشنهادهایی که مستقیم و غیر مستقیم مطرح شد و در رابطه با چگونگی عملی کردن برنامه‌های سواد اطلاعاتی اظهار نظر بفرمایند. از جناب آقای دکتر کیانی خواهش می‌کنم ادامه دهند.

دکتر کیانی: اقشار مختلفی در رشد و گسترش سواد اطلاعاتی دخیل هستند، در بندی از برنامه توسعه چهارم، به ایجاد جامعه دانش‌محور اشاره شده و این در سطح کلان مطرح است. اگر ما بخواهیم در کوتاه مدت به نتیجه برسیم، البته منظور یک، دو یا سه سال نیست، ما باید از خانواده شروع کنیم، والدین نقش اساسی در ایجاد سواد اطلاعاتی اولیه در فرزندان دارند، همین که روحیه پرسشگری را در کودک ایجاد می‌کنند، کودکان را به فرهنگ‌ها و دایره‌المعارف‌هایی که مخصوص

دکتر کیانی:

متأسفانه ما از بسیاری از کشورهای همسایه خود هم عقب هستیم به دلیل این که مفهوم سواد اطلاعاتی هنوز برای مسئولان برنامه‌ریزی آموزشی کشور جا نیفتاده است

کنیم که در جستجوی اطلاعات باشد و بتواند آن را به شکلی نقادانه تفکیک، ارزیابی و در نهایت استفاده کند.

دکتر قاسمی: پیشنهادات اساتید به نوعی همسو هستند. نکته اینجاست که، چطور دانش‌آموزان در سطح راهنمایی و دبیرستان با واژه‌هایی نظیر کارگاه فیزیک و کارگاه شیمی آشنایی دارند ولی با شنیدن واژه‌های کارگاه کتابداری و آشنایی با مهارت‌های اطلاع‌یابی، احساس بیگانگی خاصی به آنها دست می‌دهد؟

با توجه به پیشنهادهایی که ارائه شد با کسب اجازه از اساتید محترم می‌خواهم نتیجه را این گونه اعلام کنم، که کلان‌نگری علاج کار ما است. ما باید به همکاری‌های بین بخشی، تدوین استانداردها، ایجاد فرهنگ برای شکل‌گیری و توسعه سواد اطلاعاتی بپردازیم. من در تحقیقی به دنبال تعریف درستی از مفهوم سواد و دانش‌آموز بودم، این که دانش‌آموز در نظام آموزشی ما چه کسی است تا بر این اساس مشخص شود که چه انتظاری از این دانش‌آموز باید داشت و یک دانش‌آموز چه مهارت‌هایی باید داشته باشد و در منابع رسمی و غیر رسمی چیزی پیدا نکردم. به عنوان پیشنهاد خودم کلماتی را بیان می‌کنم از شاعری که اسم ایشان را درست به خاطر ندارم ولی کلام زیبایی داشت.

من نمی‌گویم زیان کن یا که سود

ای ز فرصت بی‌خبر در هر چه هستی زود باش
ما هرچقدر تاخیر کنیم فرصت را از دست خواهیم داد و نتیجه این از دست دادن فرصت و خسارت بیشتر خواهد بود. با تشکر از حوصله‌ای که حضار به خرج دادید و با تشکر از حضور همکاران عزیز در این جلسه. حضاران محترم اگر سوالی دارند، بفرمایند.

شرکت کننده: سوال من با توجه به بحث‌هایی که مطرح شد این است که، در دانشگاه‌ها درسی بنام کتابخانه و آشنایی با منابع آن داریم که عمدتاً برای غیر کتابداران تدریس می‌شود. در این جلسه بیشتر به نقش کتابداران و کتابخانه‌ها در توسعه سواد اطلاعاتی اشاره شد، من فکر می‌کنم جایگاه سواد اطلاعاتی به مراتب بیشتر از آن چیزی است که ما در این جمع به آن فکر می‌کنیم و فکر می‌کنیم که کتابدار و کتابخانه‌ها هستند که می‌توانند به توسعه سواد اطلاعاتی کمک کنند.

دکتر منصوریان: آقای دکتر کیانی چند گروه اصلی که نقش عمده‌ای در توسعه سواد اطلاعاتی در کشور بازی می‌کنند را برشمردند. تا

کتابداران ناامید شدیم دانشگاه آخرین مرحله‌ای است که می‌توان رد را با سواد اطلاعاتی آشنا کرد. امیدواریم که وزارت فرهنگ و آموزش عالی و وزارت بهداشت در برنامه‌های درسی خود دو واحد آشنایی با سواد اطلاعاتی را برای تمام رشته‌ها به خصوص برای دانشجویان ترم اول ایجاد کنند. چهار قشری که مطرح شدند در ابتدا باید فعالیت کنند و بعد مدرسان و متخصصان کتابداری باید به ترجمه استانداردهای ALA، استانداردهای ایفلا و استانداردهای دیگری که عزیزان یاد کردند، بپردازند و به صورت گسترده‌ای در اختیار جامعه قرار دهند؛ نه این که فقط با این استانداردها در دانشگاه‌ها برخورد کنیم و اساتید در کنفرانس‌ها و در مقالات خود از آن یاد کنند. من معتقدم همانطور که آقای دکتر مهرداد در سمیناری قول ایجاد یک ISI اسلامی را به ما دادند، ایجاد مرکزی که به مقالات در کشورهای اسلامی درجه‌بندی ISI بدهد، من امیدوارم به جایی برسیم که این استانداردهای سواد اطلاعاتی را اول در آسیا، با توجه به فرهنگ آسیایی و با توجه به امکانات کشورهای آسیایی ایجاد کنیم و بعد کم کم خود را به استانداردهای ALA نزدیک کنیم. در آخرین استاندارد ۲۰۰۳ ALA، پنج مورد اصلی و ۲۲ مورد فرعی برای شخصی که سواد اطلاعاتی دارد گنجانده شده و ما باید بیشتر به این ۲۲ مورد بپردازیم.

دکتر قاسمی: سرکار خانم سمعی لطفاً پیشنهادات خود را در این زمینه بفرمایید.

سمعی: پیشنهاد فرهنگ‌سازی را دارم که آقای دکتر کیانی به طور کامل آن را بیان کردند. به نظر من، ما باید پیش از دبستان فرهنگ‌سازی و عادت به مطالعه را ایجاد کنیم. این کار همکاری گسترده‌ای بین وزارت آموزش و پرورش، آموزش عالی و کتابخانه‌های سراسر کشور را می‌طلبد.

دکتر قاسمی: آقای دکتر منصوریان اگر در این زمینه پیشنهادهاتی دارید، بفرمایید.

دکتر منصوریان: در تایید فرمایش اساتید حاضر اگر آموزش ما در همه سطوح پژوهش‌مدار، باشد آنگاه ما به سمت جامعه‌ای پیش می‌رویم که افراد آن جامعه دارای مهارت‌های سواد اطلاعاتی هستند و این پژوهش‌مداری آموزش از همان ابتدا یعنی از کلاس اول دبستان یا قبل از آن شروع می‌شود. ما باید دانش‌آموز و دانشجو را تشویق

دکتر کیانی:

والدین نقش اساسی در ایجاد سواد اطلاعاتی اولیه در فرزندان دارند، همین که روحیه پرسشگری را در کودک ایجاد می‌کنند، کودکان را به فرهنگ‌ها و دایرةالمعارف‌هایی که مخصوص کودکان تهیه شده ارجاع می‌دهند، این احساس را در کودک ایجاد می‌کنند

نیست و مشکلی را حل نخواهد کرد. باکلند معتقد است در نظام کتابداری یکی از پنج حوزه‌ای که تحقیقات کتابداری در آن انجام می‌شود سواد اطلاعاتی است که خاص رشته کتابداری است. در نظام آموزش رسمی ما کتابخانه و کتابداری اصلاً جایگاه ندارد و پست کتابدار معلم پستی است که تعریف خاصی با حرفه معلم ندارد. من از انجمن درخواست دارم اگر امکان دارد پژوهش‌هایی را در ارتباط با کتابخانه‌های آموزشی داشته باشند. من فکر می‌کنم برای بومی کردن استانداردها نیاز به همراهی گروه‌های زیادی است. نمی‌دانم متولی آموزش کتابداران در حوزه آموزش و پرورش چه گروهی هستند. امیدوارم بتوانیم سواد اطلاعاتی را که در برخی از متون کلید یادگیری نامیده شده، در کشور گسترش و توسعه دهیم.

دکتر قاسمی: البته پرداختن به تمام موضوعاتی که به سواد اطلاعاتی مربوط می‌شوند در یک جلسه محدود امکان‌پذیر نیست، مشکلاتی هم که پیش روی ما هست، گسترده است پیشنهاداتی که ارائه کردید قابل توجه هستند. خاستگاه مفهوم سواد اطلاعاتی نظریه‌های یادگیری است یعنی شما هم از این معرکه برکنار نیستید، معلمان ما به عنوان میدان‌داران اصلی این جنگ نقش بسیار زیادی دارند، درست است که عمده متونی که در دنیا در مورد سواد اطلاعاتی تولید می‌شود از آن کتابداران و حرفه کتابداری است اما خاستگاه سواد اطلاعاتی، نظریه‌های یادگیری است.

دکتر منصوریان: همانطور که اشاره شد خاستگاه سواد اطلاعاتی، تئوری‌های یادگیری است و هدف سواد اطلاعاتی توسعه یادگیری مادام‌العمر است، یعنی سواد اطلاعاتی به این دو قضیه کاملاً وابسته است که از دل تئوری‌های یادگیری برخاسته و به سویی پیش می‌رود که همه افراد جامعه یادگیرندگان مادام‌العمر آن شوند، طوری که دیگر کسی از تحصیل فاصله نگیرد و بداند چطور باید بیاموزد که این اصل اساسی در سواد اطلاعاتی است.

دکتر قاسمی: از صبر و حوصله همه حضاران و نظرات ارزشمندی که اساتید ارائه کردند سپاسگزارم.

پی نوشت‌ها

- 1 . Information science
- 2 . Information literacy

جایی که من در خاطر هست ایشان فرمودند در ابتدا خانواده و والدین نقش اساسی در توسعه سواد اطلاعاتی دارند و این موضوع را محدود به کارکنان نکرده‌ام باید همه کسانی را که در آموزش افراد نقش دارند، در این کار دخیل بدانیم. مثلاً در تلویزیون اعلام می‌شود کسانی که متقاضی دریافت کارت سوخت هستند می‌توانند به سایت مربوطه مراجعه کنند. زمانی استفاده از فناوری اطلاعات مختص گروه خاصی بود ولی امروزه همه جامعه به نوعی با آن در ارتباط هستند و کتابداران نمی‌توانند آموزش همه مردم را به عهده بگیرند. من به این شکل خلاصه می‌کنم که تمام کسانی که در آموزش نقش دارند در توسعه سواد اطلاعاتی هم نقش خواهند داشت.

دکتر کیانی: در صحبت‌ها اشاره‌ای به مشکل ساختاری در کشور داشتیم و اگر بخواهیم در سطح کلان به این قضیه نگاه کنیم به جایگاه سواد اطلاعاتی در توسعه کشور می‌رسیم، به این که وقتی ما مشکل ساختاری داریم باید از پایه آن را اصلاح کنیم و صرفاً بحث دانشگاه مطرح نیست. اشاره کردم که ما از کودکی و از خانواده‌ها باید شروع کنیم و امروزه مشکل ما این است که باید دانش‌های شخصی را تبدیل به دانش‌های جمعی کنیم و رسانه‌های گروهی ما چنین نقشی را دارند. اگر بخواهیم به طبقه‌بندی که قبلاً اشاره شد دسته‌ای را اضافه کنیم، آن دسته رسانه‌های گروهی هستند. ما نیاز داریم که دانش شخصی ما تبدیل به دانش جمعی شود یعنی باید به گسترش سواد آموزشی در سطح کلان توجه کنیم و تمام وزارتخانه‌ها در آن نقش دارند. ما برحسب وظیفه‌ای که داریم و معلم هستیم، سازمان‌های آموزشی را مطرح کردیم و گرچه تمام سازمان‌ها در این رابطه نقش دارند و فقط منحصر به آموزش و پرورش و وزارت آموزش عالی نیست.

شرکت کننده: عنوان رساله من بررسی توسعه آموزش سواد اطلاعاتی در سند چشم‌انداز بیست ساله آموزش و پرورش است و قصد دارم الگویی را برای این توسعه ارائه دهم. به دلیل مشکلاتی که مطرح شد و به دلیل نظام آموزشی ما در کشور، بومی کردن الگوهای استاندارد بین‌المللی برای من مشکل بود. من حدود ۱۶ سال است که در آموزش و پرورش کاری می‌کنم و مسئله‌ای که وجود دارد این است که کتابخانه، کتابداری، پست کتابدار معلم، کتابخانه‌های آموزشی هیچ‌جا تعریف نشده است و ما بحث سواد اطلاعاتی را در آموزش و پرورش مطرح می‌کنیم، با اینکه کتابدار معلم برای آموزش آن نداریم و صرفاً دو ساعت، یک کلاس و یک کتاب برای معرفی آنها کافی